

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2004, C.9, S.2 s.359-373.

YENİ SAĞ ÜZERİNE BİR ELEŞTİRİ

A CRITIC ON THE NEW RIGHT

Arş.Gör.Dr.Cemal BALTACI*

ÖZET

Bu çalışma yeni sağ üzerine bir eleştiri yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmada önce sosyal refah devletinin krizine değinilmiş, böylece yeni sağ yaklaşımın hangi koşullarda ortaya çıktığı üzerinde durulmuştur. Ardından yeni sağın beslendiği kuramsal temeller ele alınmış, Muhafazakarlık ve Liberalizmin hangi aşamalarından ne ölçüde etkilendiği araştırılmıştır. Son olarak da yeni sağın ortaya koyduğu söylemin eleştirisi yapılarak, söylemin ileri sürdüğü gerekçelerin arkasında yatan nedenler saptanmaya çalışılmıştır. Yeni Sağ üzerine yapılan bu eleştiri denemesinin, alternatifsiz oldukları savıyla yürütülen politikaların, gerçekte küresel bir amacın parçaları olduğunun ayırımına varılmasına katkıda bulunacağını umuyoruz.

ABSTRACT

This study consists of three parts. At first, the crisis of social welfare state will be outlined so as to explore under which conditions the new right ideology has emerged. Secondly, the theoretical foundations of new right will be analyzed and the issue of whether if different stages of conservatism and liberalism how and to which extend affected new right will be studied with a particular interest. Finally, fundamental thesis of new right will be criticized emphasizing on the roots under the put forwarded reasons. We hope that, "A Critic On New Right" will contribute a lot to understand that policies without any alternatives actually are the pieces of a global mission.

Yeni sağ, Muhafazakarlık, Yeni Muhafazakarlık, Liberalizm, Yeni Liberalizm, Refah Devleti, Küreselleşme

New Right, Conservatism, Neoconservatism, Liberalism, Neo Liberalism, Welfare State, Globalism

* Araştırma Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü.

1. GİRİŞ

Yeni sağ politikalar ülkemizde o kadar benimsenmiştir ki bunların karşısında olmak neredeyse çağın gerisinde kalmakla eşdeğer görülmektedir. Bunun temelinde başta bu politikaların doğruluğunun kitle iletişim araçları aracılığı ile toplumda yaygın bir inanca dönüştürülmüş olması yer almakta, buna hantal, ağır işleyen, sıradan vatandaşları da yaşamlarından bezdiren, yolsuzluklarla kirlenmiş bir görünüm de eklenince yeni sağ politikalara herhangi bir eleştiri getirmek iyice zorlaşmaktadır.

Ancak sosyal refah devleti aleyhindeki yoğun ve ağır propaganda bombardımanından başımızı kurtarıp konuyu objektif ve koşullanmamış olarak ele aldığımızda yeni sağ politikaların pek de kendi iç gereksinimlerimizden kaynaklanmadığı, öncelikle dış etkilerin ve baskıların itici güç olduğu açık bir biçimde görülebilmektedir. Bu çalışma böyle bir bakış açısıyla yeni sağı yeniden sorgulamayı amaçlamaktadır.

Kapitalist ülkelerde 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'ndan sonra başlayan müdahaleci Keynesyen yaklaşım, 2. Dünya Savaşı'nın ardından işçi talepleri ve eylemleri, sosyalizm gibi başka etkenlerle birlikte refah devleti anlayışının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Refah devleti, temelde çelişen iki kavram olan kapitalizmle demokrasi arasında bir eklemlenmeyi, başka bir anlatımla, devlet, emek ve sermaye arasında belli bir uzlaşmayı ifade eder.

Ama bu uzlaşma, 1960'lı yılların sonunda, anılan çelişkinin açığa çıkmasıyla bozulmuştur. Devletin hem kapitalizmi, hem de demokratik talepleri beslemesi sonucunda, bir yandan bu taleplere yanıt verilemez duruma gelmiş, bir yandan da sermayenin birikim koşulları zayıflamıştır. Sermaye yatırımlarındaki durgunluğa karşın talebin artması, enflasyon ve işsizliğin bir arada görülmesi sonucunu doğurmuş, böylece işsizlikle enflasyonun bir arada görülmeyeceği tezini savunan Keynesyen teori de yanlışlanmıştır. Keynesyen ekonomi anlayışının bir çözüm getiremediği bu kriz, yeni sağ söylemin popüler olmasına neden olmuştur. Bu söylemin sunduğu çözümlerle kendi çıkarları örtüşen sermaye sınıfı da bu düşünceleri desteklemiş ve gelişmiş kapitalist ülkelerde iktidara getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Reagan, İngiltere'de Thatcher, Türkiye'de ise Özal yeni sağ politikaların uygulayıcıları olmuşlardır.

Yeni sağ söylemin temel amacı refah devletinin, toplumsal talepleri artıran, ekonomide önemli bir yer kaplayan, aynı zamanda geniş bürokrasiyle sermaye akışını yavaşlatan yapısını çözmek ve böylece küreselleşen sermayenin önündeki engelleri ve sırtındaki yükleri ortadan kaldırmaktır. Üretilen yeni sağ politikaların tümü bu temel amaca yöneliktir.

Bu çalışmada önce yeni sağ iktidarların hangi koşullarda ve neden ortaya çıktığı üzerinde durulacak, ardından bu iktidarların beslendikleri kuramsal temeller incelenecek, son olarak da kim temel konularda yeni sağ düşüncenin bakış açısının eleştirisi yapılacaktır.

2. REFAH DEVLETİNİN KRİZİ VE YENİ SAĞIN YÜKSELİŞİ

2.1. Refah Devletinin Krizi

Refah devleti kapitalist ülkelerde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerleşen bir siyasal yapılanmadır. Refah devletinin temel özellikleri olarak, ekonominin etkinliğini sağlamak amacıyla devletin ekonomiye doğrudan müdahalesi, yurttaşların siyasal karar alma süreçlerine görece etkin katılımı ve devletin toplumdaki eşitsizlikleri azaltmak için kimi sosyal yükümlülükler üstlenmesi sayılabilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanmaya başlanan Keynesyen ekonomi politikaları, özellikle tüketim malları alanındaki üstün başarısıyla 1945 sonrası ekonomik büyümenin motoru işlevini yerine getirmiştir. Dünya kapitalizmi, refah devleti uygulamasıyla, kaynakların bir ölçüde piyasa işleyişine göre, bir ölçüde de komuta ekonomisi çerçevesinde kullanıldığı başarılı bir büyüme dönemi yaşamıştır. Ancak 1970'li yıllarda kapitalist dünyanın öncü ülkesi A.B.D ekonomisindeki sarsıntının hemen ardından bu dönemin uluslararası para sistemi olan Bretton Woods'un çöküşü ile evrensel bunalım baş göstermiştir.¹ Bu bunalımın belirtisi olarak ortaya çıkan enflasyonist dalgalanmalar daha sonra 1973 ve 1978 yıllarında patlak veren birinci ve ikinci petrol krizleriyle birlikte daha da büyümüş ve yaşanmakta olan bunalım yeni bir aşamaya girerek yaygınlık kazanmıştır. Üretimin düşmesine karşın fiyat düzeylerindeki sürekli yükseliş ve bunun sonucunda işsizliğin artmasıyla, durgunluk içinde enflasyon demek olan stagflasyonun ortaya çıkması Keynesyen ekonomi politikalarının iflası anlamına gelmiştir.

Refah devletinin önemli bir çelişkisi vardır. Refah devleti kapitalist bir devlettir ve kapitalizm, Alan Wolfe'un deyişiyle serbest piyasa ekonomisini, tüm paralel koşullarıyla birlikte oluşturma, koruma ve geliştirmeyi amaçlayan bir ideolojidir. Demokrasi ise sosyal eşitlik, siyasal katılım ilkelerini içeren bir kavramdır.² Demokrasinin içerdiği bu kavramlar serbest piyasa ekonomisinin koşullarıyla çelişmektedir. Örneğin sosyal eşitlik ilkesinin gereği olarak, devletin topladığı vergilerin bir bölümünü gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak için kullanması ya da çalışanların sendika kurarak siyasal karar alma mekanizmalarını kendi yararlarına etkilemeleri hiç de karın ençoklaştırılmasıyla ve sermaye birikimiyle bağdaşan durumlar değildir.

Refah devleti kapitalizmle demokrasi arasındaki bu çelişkiyi beslemiştir. Bir yandan sermayenin birikim koşullarını hazırlarken, öte yandan toplumdan gelen demokratik taleplere yanıt vermeye çabalamıştır. Bunun sonucu olarak refah devletinin çelişkisi zamanla daha da büyümüştür. Yeni problemler ve yeni toplumsal hareketler, dolayısıyla yeni toplumsal talepler ortaya çıkmıştır. Devlet zamanla bu taleplere yanıt verememe

¹ Gencay ŞAYLAN, *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s.78,79.

² Chantal MOUFFE, "Demokrasi ve Yeni Sağ," *Kriz, Neoliberalizm, Reagan Dosyası*, Alan Yayıncılık, 1985, s.67.

durumuna gelmiştir. Keynesyen ekonomik politikalar da bu duruma bir çözüm bulamamış, devletin ekonomik yaşama yaptığı müdahaleler bir sonuç vermemiştir.

Bu ortamda kapitalist refah devletine yönelik eleştiriler de yoğunlaşmıştır. Bu eleştiriler şöyle sıralanabilir: a) Devletin görev ve işlevlerinin sınırı aşırı genişlemiştir. Bu yüzden aşırı yüklü devlet küçültülmelidir. b) Refah devleti kamu çıkarını koruma adına girdiği piyasada sorunlar doğurmaya başlamıştır. c) Refah devletinin ekonomik ve siyasal gücü, sınırlarını çoktan aşarak tehlikeli bir duruma gelmiştir. Devlet yöneticileri, yeniden seçilmek ve koltuklarını koruyabilmek uğruna ekonomik rasyonelliğe aykırı ve aslında toplum yararına olmayan popülist politikaların esiri olmuşlardır. d) Refah devleti iyi işlemeyen temsili sistemin bir ürünü olarak ehil olmayan yöneticilerin iş başında olduğu büyük ve hantal bir siyasal işletmeye dönüşmüştür. Oysa devlet, gerçek bir işletme gibi örgütlenmelidir. e) Refah devleti, şeffaf olmayan gücünün kötüye kullanılması sonucu politik yozlaşmaların, çıkar ve rant sağlamanın odağı haline gelmiştir. f) Refah devleti, kıt kaynakların kötü kullanımından ötürü finansman sorunu yaşamış ve sunduğunu ileri sürdüğü toplumsal hizmetlerde kaliteyi yakalayamadığı gibi toplumu da tembelleğe özendirmiştir. g) Devlet, güdümlü sosyalizm stratejilerinin etkisiyle siyasal iktidarın toplumsal çıkarlara aracılık ettiği, rekabetçi bir pazar yerine benzemekten çıkmış ve “özel çıkar hükümetleri” kurulmaya başlanmıştır.³

Parlamerter (ya da bölgesel) temsil biçimlerinden korporatist (ya da işlevsel) temsil biçimlerine doğru yaşanan düzenli kaymalar, beklentilerin tersine, devletin düzenleyici elini daha fazla görünür duruma getirmesinin yanında, etkili demokratik reformların yürütülmesine de engel olmuştur.⁴

2.2. Yeni Sağın Yükselişi

1970’li yıllara gelindiğinde kapitalist refah devletinin durumu şudur: Refah devleti gerek ekonomik, gerekse siyasal alanda hoşnut edici sonuçlara ulaşamamıştır. Refah devleti bireylere siyasal, ekonomik ve toplumsal hak ve özgürlüklerin daha tatminkar düzeyde karşılanacağı umudunu vermiş, oysa 1965’ten başlayarak sesini duyuran toplumsal hoşnutsuzlukların barışçıl çözümünü sağlamakta başarısız olmuştur. 1970’lerde büyüyen ekonomik bunalım ise bu sorunlar karşısında devletin elini kolunu bağlamıştır. Enflasyon hızla artmakta ve engellenememektedir. Ekonomik durgunluk vardır. Sermayenin birikim koşulları zorlanmaktadır. Öte yandan işsizlik artmakta, eğitim ve kitle iletişimin gelişmesiyle birlikte toplumsal hoşnutsuzluklar, talepler yaygınlık kazanmakta ama refah devleti bütün bunlara çözüm bulamamaktadır.

Bu durumda devletin önünde iki yol bulunmaktadır. Ya toplumsal ve ekonomik talepler karşılanacak, bunun için de kapitalizmin gereklerinden

³ Samuel P. HUNTINGTON, “The Class of Civilization”, *Foreign Affairs*, c. 72, No. 3, Spring 1993, s.22.

⁴ John KEANE,, *Demokrasi ve Sivil Toplum*, Çev. Necmi Erdoğan, Birinci Basım, Ayrıntı Yayınları, 1994, s.24,25.

ödün verilecektir - oysa kapitalist bir devlette bunun olanaklı olmadığı açıktır- ya da toplumsal talepler kısıllacak, demokrasiden ödünler verilecek ama sermayenin birikim koşulları korunacak ve geliştirilecektir. Kapitalist devlet doğal olarak ikinci seçeneği yeğlemiştir. İşte ikinci seçeneğin gerektirdiği politikalar 1970'lerin sonundan başlayarak “yeni sağ” olarak nitelenen iktidarlar tarafından uygulamaya konulmuştur.

1975 yılında ABD'de krizi yorumlamak üzere Üçlü Komisyon toplanmıştır. Komisyon bunalımın nedeni olarak liberal demokrasinin kitlesel taleplere cevap veremeyişini ve devletin aşırı yüklenmesini göstermiştir. Komisyona göre, partileri oy kazanma kaygısıyla daima söz vermeye iten demokrasinin bunalımı, kitlelerin siyasal katılımından kaynaklanmaktadır. Komisyon başkanı Brezezinski, devletin bu aşırı yüklenmesi sorununun çözümünün siyasetin toplumdaki ayrı tutulması ile sağlanabileceği görüşündedir.⁵

1945 - 1980 dünyasında ekonomik kalkınma birincil amaç olarak kendini göstermiş, az gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde ekonomi ulusal kalkınma amacına kilitlenmiştir. Ulusal kalkınmacı stratejilerin çöküşüyle 1980'li yıllardan başlayarak demokratikleşme kavramı kalkınmacılığın yerini almıştır. A.B.D önderliğindeki, ulusal kapitalizmi destekleyen dünya düzeninin son bulmasıyla modern ulus devletlerin gücü de aşınmaya başlamıştır.⁶ Küreselleşme, özelleştirme ve yerelleşmeye dayalı demokratikleşme örgüsü, bütün modern çağın sonunu ilan edecek bir reçete olarak sunulmuş ve post modern çağın başladığı ileri sürülmüştür. Post modern çağın egemen ideolojisi olarak ortaya çıkan yeni sağ , devletin ne ekonomik, ne de toplumsal alanda yerinin olmadığını ve bu alanlara kötü bir biçimde bulaşmış olan devletin buralardan özelleştirme yoluyla bir an önce çıkartılması gerektiğini söylüyordu. Devletin boşaltacağı geniş alanlarda herkes kendinden sorumlu sayılacaktır. Artık sömürgecilik bitmiştir ve ulusal bağımsızlık denen şey de anlamını yitirmiştir. Küreselleşen ve küçülen dünyada bütün ülkeler, kendilerini piyasa mekanizmasının çarklarına göre işleyen ve görevli uluslararası kuruluşlarca rotası çizilmiş bulunan “dünya saatine ayarlamaya” davet edilmektedir.⁷ Bir yandan sermayenin küresel akışı önünde bir engel olan, bir yandan ülke içinde birçok ekonomik alanda ekonominin bir aktörü olarak bulunan ve böylece özel sermayenin etkinlik alanına doğrudan karışan, bir yandan da demokrasinin gereği olarak üstlenmiş olduğu sosyal amaçlı yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanan devletin yapısında köklü değişikliklere gidilmesi, kapitalizmin geleceği açısından kaçınılmaz duruma gelmiştir. 1970'lerin sonundan başlayarak kapitalist ülkelerde işbaşına gelmeye başlayan yeni sağ iktidarların iki temel ayağı serbest piyasa ve küçük ama güçlü devlettir. Bu doğrultuda yeni sağ iktidarlar zamanında bir yandan ekonomide bürokratik düzenlemeler

⁵ Vahide PEKEL, “Liberalizmden Yeni-Liberalizme Dönüşümün Nedenleri ve Boyutları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994), s.41.

⁶ Çağlar KEYDER, *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, Metis Yayınları, 1996, s.152.

⁷ Birgül Ayman GÜLER, *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*, TODAİE Yayını, Ankara, 1996, s.8.

gevşetilmiş, özelleştirme, sıkı para politikası gündeme gelmiş, bir yandan da işçi sınıfının gücü sendika karşıtı yasal ve artan işsizlik yoluyla kırılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca bu yeniden yapılanma sürecinin gerektirdiği kararların hızlı ve etkin bir biçimde alınabilmesi için siyasal karar alma süreçlerinin merkezileşerek tek kişide toplandığını, tek kişinin çevresindeki profesyonel teknokrat kadroların gücünün arttığını ve devletin baskı aygıtlarının güçlendiğini görüyoruz.⁸

3. YENİ SAĞ SÖYLEM VE ELEŞTİRİSİ

3.1. Yeni Liberalizm - Yeni Muhafazakarlık Eklemlenmesi

Yeni sağ iktidarların uyguladıkları politikaların dayandığı kuramsal temel, yeni muhafazakarlık ve yeni liberalizmden oluşan yeni sağ söylemdir. “Yeni sağ”, “yeni muhafazakarlık” ve “yeni liberalizm” kavramlarının birbiriyle ilişkileri konusunda değişik yaklaşımlar vardır. Kimileri yeni muhafazakarlık ve yeni liberalizmi birbirinden tümüyle ayrı değerlendirip aralarında yalnızca kimi etkileşimlerin söz konusu olabileceğini belirtmektedirler. Gelişmiş kapitalist ülkelerde görülen yeni sağ iktidarları da serbest piyasa ekonomisinin en doğru ekonomik sistem olduğunu sonunda anlayabilmiş olan muhafazakar iktidarlar olarak değerlendiren bu kişiler yeni liberallerdir ve kendilerini çağdaş liberal, çağdaş klasik liberal ya da klasik liberal olarak adlandırmaktadırlar. Yeni muhafazakarlara göre de yeni muhafazakarlıkla yeni liberalizm birbirinden bütünüyle ayrıdır. Yalnızca yeni muhafazakarlık piyasa konusuna eskisinden daha olumlu yaklaşmaktadır.

Yeni sağ dışından bir sosyal bilimci olan Andrew Belsey yeni muhafazakarlık ve yeni liberalizm kavramlarını her biri bir dizi ilke içeren iki ideal tip için kullanır:

Yeni Liberalizm	Yeni Muhafazakarlık
1. En Az Hükümet	1. Güçlü Hükümet
2. Bırakınız Yapsınlar	2. Toplumsal Otorite
3. Serbest Piyasa Toplumu	3. Disiplinli Toplum
4. Seçme Özgürlüğü	4. Hiyerarşi ve İtaat
5. Birey	5. Ulus

Belsey, Theatcherizm gibi yeni sağ uygulamaların her ikisini de içerdiğini söyler. Bu uygulamalar bir yanda otorite ve disiplin gibi muhafazakar söylem kullanırken, öte yanda özgürlük gibi liberal söylem kullanır.⁹ Belsey’in bu saptamasına bakıldığında onun yeni sağın iki kanadını birbirinden bütünüyle ayırdığı, yalnızca yeni sağ iktidarların uygulamalarında

⁸ Alev ÖZKAZANÇ, “Refah Devletinden Yeni Sağa: Siyasal İktidar Tarzında Dönüşümler”, **Mürekkap**, Sayı: 7, 1997, s.31.

⁹ Andrew BELSEY, “Yeni Sağ, Toplumsal Düzen ve Yurttaşlık Hakları”, **Mürekkap**, Haziran 1994, s.4.

iki kanadın bir araya geldiğini düşündüğü kanısına varılabilir. Ancak o, yeni liberalizm ve yeni muhafazakarlık arasında kuramsal alanda da yakınlaşma ve karışmaların olduğunu kabul eder. Örneğin “hukuk” ve “düzen” kavramlarının yeni sağın iki konumunda da çok önemli bir yeri olduğunu söyler. Yeni liberaller piyasayı korumak için güçlü bir hukuk sistemi isterler ve bunu sağlamak için otoriter önlemler alınmasına karşı çıkmazlar. Kapitalizmin piyasa düzeninin doğallığından ve kendiliğinden oluşmasından sürekli söz edilmesine karşın, bu düzenin yukarıdan dayatılması gerekir. Yeni muhafazakarlar ise piyasanın doğallığına ya da kaçınılmazlığına inanmazlar, ama piyasa düzeninin katı disiplinini otoritenin sağlanması için siyasal açıdan yararlı bir araç olarak görürler.¹⁰ Bu örnekte olduğu gibi yeni muhafazakarlıkla yeni liberalizm kuramsal olarak da iç içe geçmiştir. Her ne kadar aralarında vurgu ya da tarihsel dayanak ayrılığı olsa da sonuçlar bakımından birbirlerine çok yaklaşıyor, çoğu zaman da aynı noktalarda birleşmektedirler. Bu nedenle bugün yeni muhafazakarlıkla yeni liberalizmi birbirinden ayırmak oldukça zorlaşmıştır. Bu yüzden iki akımın yeni sağ adıyla aynı başlık altında anılması bir zorunluluk durumuna gelmiştir.

Yeni liberalizm, muhafazakarların liberalizmin köksüz birey anlayışı, toplumsal ve geleneksel değer ve kurumlara karşı duyarsızlığına yönelik eleştirilerinden yararlanmış, muhafazakarlığı liberalizme içselleştirerek gerçekleştirdiği dönüşümü meşrulaştırmıştır. Yeni liberalizm artık liberalizmin başlangıcında görülen hümanist, rasyonalist, reformcu, hatta zamanında devrimci olmuş kimliğinden soyunmuş; gelenekleri, din, aile, ulusal kimlik gibi geleneksel yapı ve değerleri toplumsal yaşam için makul ve zorunlu gören, serbest piyasa ekonomisini anti-rasyonalist, evrimci bir yaklaşımla savunan bir kimliğe kavuşmuştur.¹¹ Bu gelişmenin liberalizmin özellikle Batı kapitalist toplumlarında dört yüzyıldır egemen paradigma oluşuyla özel bir ilgisi vardır. Kapitalizmin egemen olduğu bir kültürel ve ideolojik ortamda liberalizm için devrimci olmak ya da mantıksal olarak bunu gerektiren değer ve kavramları içinde barındırmak kaldırılamayacak bir lükstür. Muhafazakarlığı, varolan durumun muhafazası, yerleşik kurum ve değerlerde köklü değişikliklere gebe düşünce ve yaklaşımlara karşıtlık yönünde bir tutum olarak ele aldığımızda muhafazakarlık yeni liberalizm için bir kader durumuna gelmektedir. Yeni liberalizmin genellikle yeni sağ başlığı altında yeni muhafazakarlıkla birlikte ele alınıyor olması da bu kaderin gerçekleşmiş olduğu yargısını güçlendirmektedir.¹² Yeni liberalizmle yeni muhafazakarlık arasında nasıl bir yakınlaşma olduğunu basitçe şu biçimde anlatabiliriz. Klasik liberalizm ekonomik alanda devletin gece bekçisi rolünde olduğu serbest piyasa ekonomisini benimsemekte, toplumsal alanda geleneği, ahlaksal değerleri göz ardı etmekteydi. Muhafazakarlık ise tam tersi, piyasa ekonomisinin gerekliliği düşüncesine katılmamakta, devlete, geleneğe ve ahlaksal değerlere vurgu yapmaktaydı. Yaşanan sosyal refah devleti deneyiminin ardından yeni

¹⁰ BELSEY, s.5.

¹¹ Vahide PEKEL, “Yeni Liberalizmin ‘Özgür’ Dünyası”, **Mürekkep**, Haziran 1994, s.22.

¹² PEKEL, “Liberalizmden Yeni-Liberalizme ...”, s.4,5.

liberaller ekonomik alanda klasik liberalizmin serbest piyasa ekonomisi anlayışına dönüş yapmış, toplumsal alanda da muhafazakarlığın ahlaksal değerlerle örülmesi birey anlayışını ve güçlü devlet yaklaşımını benimsemiştir. Yeni muhafazakarlar da toplumsal değer ve geleneklere verdikleri önemi koruyarak ekonomik alanda serbest piyasa ekonomisini benimsemişlerdir. Bu tür bir yaklaşma sonucunda iki akım arasında temel konularda önemli bir fark kalmamış görünüyor. İki akım küresel sermayenin gelişmesi için el ele vermiş durumdadır.

Yeni liberalizmle yeni muhafazakarlığın iç içeliğinin güzel bir örneği de yeni liberalizmin kimi temsilcilerinin muhafazakarlar arasında anılmalarıdır. Bunlar arasında en bilineni, ömrü boyunca liberalizmi savunmuş bulunan Hayek'tir. Bu yüzden Hayek muhafazakar olmadığını açıklayan bir makale kaleme alma gereksinimi duymuştur. Ancak günümüzde de Hayek, hem de bu makalesine gönderme yapılarak muhafazakarlar arasında sayılmaya devam edilmektedir.¹³ Burada son olarak yeni sağ içinde yeni liberalizmin yeni muhafazakarlığa göre daha önemli bir paya sahip olduğunu belirtmelidir. Çünkü refah devletinin krizinden sonra ortaya çıkan yeni sağ eğilimin kaynağında daha çok ekonomik nedenler vardır. Muhafazakarlık ise piyasa ekonomisinin gereksinim duyduğu "disiplin" gibi sosyal araçları ona sağlamıştır. Bu yüzden yeni sağ, genellikle yapıldığı gibi yeni muhafazakarlık -yeni liberalizm birlikteliği olarak değil de, liberalizmin muhafazakarlığı içselleştirmesi olarak tanımlamak daha doğru olur.

3.2. Devletin Rolünde Değişim

1980'lerde dünyayı saran yeni sağ dalga tüm olumsuzlukların "aşırıya vardırılmış" devlet müdahalelerinden kaynaklandığı ve bu nedenle de devletin küçültülmesi gerektiği inancına dayanıyordu.¹⁴ Refah devleti günah keçisi durumuna getirilip bütün sorunlar onun üstüne yıkılmıştı. Yeni sağa göre devlet çok fazla görev üstlendiğinden bunları yerine getirme yeteneğini kaybetmiş, sorunları çözemeyen devlete karşı güven de giderek erimişti.¹⁵ Thatcherizm ve Reaganizm, vatandaşın bürokrasiden usandığı ve sosyal devletin örgüt ağından hoşnut olmadığı zamanlarda güç kazanmıştır. Friedman Batıdaki yeni gelişmenin temelinde bunun olduğunu, amaçlarını gerçekleştiremeyen büyük devlete karşı tepki oluştuğunu, bu gelişmenin İngiltere'de Thatcher'i 1979'da iktidara getirdiğini, İsveç'te uzun süreden beri süren sosyal demokrat iktidarın 1976'da yenilmesine; Fransa'da fiyatlar ve ücretler üzerinde hükümet kontrolünün önlenmesi ve diğer hükümet müdahalelerinin azaltılmasına yol açtığını belirtmektedir.¹⁶ Friedman'a göre nüfus, alan, fonksiyon olarak hükümetin alanı genişlediğinde, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişki kopmakta, vatandaşların kamu işleri hakkında yeterli bilgi sahibi olması imkansız hale geldiği gibi, bürokrasi özel bir çıkar grubu olarak istediğini gerçekleştirmektedir. Bu gelişmelerin önüne geçmek için Friedman ilk olarak ekonomik ve sosyal alanda hükümetin rolünün

¹³ Atilla YAYLA, **Özgürlük Yolu**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1993, s.193-197.

¹⁴ Fikret BAŞKAYA, **Akıntıya Karşı Yazılar**, Öteki Yayınları, Ankara, 1998, s.83.

¹⁵ Norman P. BARRY, **Yeni Sağ**, Tisamat, Ankara, 1989, s.1-25.

¹⁶ Milton ve Rose FRIEDMAN, **Free To Choose**, Newyork, 1981, s.271,272.

kısıtlanmasını ve bir ekonomik haklar bildirgesi oluşturulmasını, ikinci olarak da hükümetin vergi ve harcamalarının anayasal sınırlamaya tabi tutulmasını önermiştir.¹⁷

Yeni sağın devlet yapısıyla ilgili çözümü, ekonomik olarak küçülmüş, siyasal olarak güçlenmiş bir devlet yapısının kurulmasıdır. Devlet klasik liberalizmde öngörüldüğü gibi gece bekçisi rolüne geri dönmeli, toplumu kendi dinamiklerine bırakmalıdır. Yalnızca üretimin genel koşullarını ve anayasanın uygulanmasını gözetmek işlevleriyle sınırlandırılan devlet, toplumdaki örgütlü çıkarların (özellikle sendikalar) baskısından kurtulduğunda “gerçek kamu çıkarına” daha iyi hizmet edebilecektir.¹⁸

Yeni sağ kuramcıları devletin ekonomiye müdahalesinin azaldığı oranda ekonomik etkinliğin de artacağını ileri sürmektedirler. Sermayenin hareketini sınırlayan her müdahale kötüdür ve ekonomik etkinlikle çelişir.¹⁹

3.3. Yeni Bürokrasi Anlayışı

1980’li yıllar 21. yüzyıl kapitalist devletinin biçimlenişinin başlangıç yıllarıdır. Bu devlet biçiminde, küçültülen devletin bir işletme gibi örgütlenmesi ve verimlilik ilkesine göre çalışması gerekmektedir.²⁰ Artık sanayi toplumunun “yasal-ussal bürokrasi”si devre dışı bırakılmış, yerine “üretken-ussal bürokrasi” inşa edilmiş olacaktır. Sanayi toplumu bürokrasisi, yetkilerin sıkı hukuksal kurallara, mevzuata göre kullanılmasına ve yetki devrinin “mevzuata uygunluk” ilkesine göre denetimine dayanır. Güler’e göre, “yüzyıldır toplumları bıktıran ‘mevzuat hazretleri’ tarihe gömülürken, yerini sonuçlara yönelmiş yapısı ile ‘üretken’ ve ‘işbilir’ bürokrasi alacaktır. Bu yaklaşımın gerisinde yatan gerçek, 21. yüzyılın kapitalist toplumlarında, devletin eskiden olduğundan daha fazla ve açık biçimde sermaye lehine çalışacağıdır. Yeni tip alternatif bürokrasi sermayenin hızını kendi içinde işleyen ‘hukuka uygunluk’ derdi nedeniyle kesmekten uzaklaşmış olacaktır. Devlet yalnızca ülkelerin yerli sermayesinin değil, ulus ötesi sermayenin de çıkarlarına hizmet edecektir.”²¹

3.4. Özelleştirme

Özelleştirme politikaları da devletin ekonomik etkinliklerinin verimsiz olduğu gerekçesiyle, küresel sermayenin amaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Yeni sağ anlayışa göre devlet küresel sermayenin gereksinimlerine göre yeniden yapılandırılmalı ve yapısal uyarlama politikaları ile işlevsel hale getirilmelidir. Devlet, özelleştirme yoluyla, bulaşmış olduğu ancak beceremediği alanlardan çıkarılmalıdır. Hantal bürokratik yapılanma, çağın gereklerine uygun bir biçimde devletin hızlı işlemesi için ortadan kaldırılmalıdır. Ekonomik etkinlikten uzak, verimsiz

¹⁷ FRİEDMAN, s.283-291.

¹⁸ ÖZKAZANÇ, s.31.

¹⁹ Fikret BAŞKAYA, *Paradigmanın İflası*, Doz Yayınevi, İstanbul, 1997, s.306-307.

²⁰ Şinasi AKSOY, “Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, C.2, TODAİE, Ankara, 1995, s.159-173.

²¹ GÜLER, s.4.

devlet işletmeleri kamu maliyesi üzerine ağır bir yük getirdiği için elden çıkarılarak özel girişimcilik özendirilmelidir.²² Oysa özelleştirme aslında kamusal mekanizmaların değil, piyasa mekanizmalarının bunalımına çözüm bulma girişimlerinin bir sonucudur.²³ Sermaye birikimi sürecindeki bunalım, bunalımın kaynağı olan pazar mekanizmaları genişletilerek aşılmaya çalışılmıştır. Gelişmiş kapitalist devletlerde ortaya çıkan bunalım, sermayenin uluslararası yapısı nedeniyle bu ülkelerle sınırlı kalmamıştır. Kar oranlarındaki düşüşü aşmaya çalışan sermaye, yeni ve karlı yatırım alanları aramıştır. Oysa bu alanlar kamusal mekanizmaların denetimi altındadır. Söz konusu alanları boşaltabilmek amacı ile devlete karşı genel bir saldırı kampanyası başlatan özelleştirmeci yeni sağ, bunalımın kaynağını saptırarak devletin meşruiyet gerekçesini tartışmaya açmıştır. Özelleştirme özellikle az gelişmiş ülkeler için içsel değil dışsal dinamiklerden kaynaklanan bir politika olmuştur. Bu yüzden özelleştirme politikalarının dünya ile bütünleşme stratejisi ile eşzamanlı ortaya çıkması rastlantı değildir.

Özeleştirme, kendi hesabına çalışma, eve iş verme, geçici işçilik, kamu kesiminden işçi çıkarma gibi uygulamaların en önemli amacı, çalışan kesimleri sendikasılaştırarak ve işçilik maliyetlerini düşürerek, küreselleşen sermayenin dünya ölçeğinde egemenliğini, buna karşın emeğin yine dünya ölçeğinde bastırılmasını sağlamaktır. Yeni sağ düşünceye göre asıl gereksinim “daha çok pazar, daha az demokrasi”dir. Çünkü sermaye ve mal dolaşımının küresel ölçekte serbestçe işlediği pazarlar olmadıkça sermaye birikimi sürecinin sürdürülmesi olanaksızdır. Sermaye birikimi sürecindeki tıkanıklık ise kapitalizmin krize düşmesi ve çökmesi anlamına gelmektedir.²⁴

3.5. Küreselleşme

Yeni sağın retoriklerinden birisi olan “küreselleşme”, sermayenin özgürlüğünü güvence altına almaya yarayan bir kavramdır. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme sömürgeciliğin yeni bir görünümü olarak değerlendirilebilir. Şu farkla ki, sanayileşme sonrası yaşanan sömürgecilik olgusunda askeri işgal söz konusu iken, günümüzde giderek yaygınlaşan küreselleşme olgusu, genellikle ekonomik araçlar kullanılmaktadır. Küreselleşme ya da küresel kapitalizm adıyla anılan bu dönemde her şey küresel merkezlerde tasarlanmakta ve kararlaştırılmaktadır. Dünyayı küçük bir köy olarak tasarlayan küreselleşme süreci, az gelişmiş ülkeleri gelişmiş kapitalist ülkelerin banliyöleri durumuna getirmiştir.²⁵ Temel olarak sermayenin önündeki ulusal engellerin aşılmasını amaçlayan ve bu yüzden ulus devlet kavramıyla çelişen küreselleşme söylemi emeği kapsamamaktadır. Emeğin uluslararası serbest dolaşımı, tam tersine yeni engeller konularak sınırlandırılmaktadır.²⁶

²² Sinan SÖNMEZ, **Dünya Ekonomisinde Dönüşüm - Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, İmge Kitabevi, 1. baskı, Ankara, 1998, s.221.

²³ GÜLER, s.2.

²⁴ Işık KANSU, **Yeni Sağ Yeni Aldatmaca**, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s.35-43.

²⁵ GÜLER, s.43.

²⁶ KANSU, s.30.

Ulus devletler IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kapitalizmin bekçisi kuruluşlar tarafından alınan kararları uygulayan yerel birimler durumuna dönüşmektedir. Devletin müdahaleci ellerinin ekonomiden çekildiği “saf pazar ekonomisi” çerçevesinde, dış ticaretin liberalizasyonu gerçekleştirilmekte²⁷, küresel sermaye akışının önündeki engeller bir bir kaldırılmaktadır.

3.6. Özgürlük ve Demokrasi Anlayışı

Özgürlük deyince Hayek şunu anlıyordu:²⁸ Özgürlük, bir toplumda mümkün olabileceği ölçüde kimi insanların başka insanlara yaptıkları baskıyı önleyebilmenin koşullarıdır. Ya da başka bir anlatımla, insanın başkalarının keyfi düşünceleri yüzünden zora koşulmaması koşuludur. Hayek buna bireysel özgürlük demektedir. Bu açıkça negatif özgürlük anlayışını yansıtmakta, pozitif özgürlük anlayışını dışlamaktadır. Mouffe özgürlüğün bugün bundan başka iki anlamı daha olduğunu söyler:²⁹

1. İsteklerimizi gerçekleştirme potansiyeli, olanaklılığı ya da insana sunulan iki alternatif arasında seçme eylemi (Freedom as power / erk olarak özgürlük). Bu açıdan bakarsak, yoksulluk, eğitim yetersizliği işsizlik hep özgürlüğün (yani isteklerimizi eyleme dönüştürmemizin) engellenmesi anlamına gelmektedir.

2. Özgürlüğün ikinci anlamı (Political freedom / siyasal özgürlük) şöyledir: İnsanların hükümetin seçimine, yasa yapımına ve yönetimlerinin denetimine katılmaları.

Hayek, erk olarak özgürlüğü özgürlük açısından tehlikeli bulur. Çünkü bu özgürlük anlayışı devlete müdahale hakkı tanır ve bu hakkı meşrulaştırır. Ardından devletin müdahale hakkı bireyin özgürlüğünü yıkacak boyutlara ulaşır. Bu nedenle bireyin özgürlüğünün devlet tarafından kısıtlanmasını önlemek, devletin müdahalelerinden bağımsız bir alan yaratmak önemlidir. Bu özgürlük anlayışının temelini oluşturan ilkenin özünde şu vardır: Hükümet bütün sosyal yardım ve düzenleme işlevlerinden vazgeçsin, paranın dolaşımını denetleyerek para istikrarını korusun, serbest rekabeti sağlamakla yetinsin, mülkiyeti güvene alsın, sözleşmelere uyulmasını sağlasın.³⁰

Refah devletinin krizine çözüm bulmak için 1975 yılında ABD’de toplanan Üçlü Komisyonun başkanı olan Zbigniew Brezinski siyasal katılma alanının daraltılması ve siyasal sistemin toplumdaki giderek ayrılması gerektiğini söylemiştir. Bunun amacı kararları siyasal denetimden uzaklaştırmak ve yalnız uzmanların sorumluluğuna bırakmaktır. Böyle bir önlem, temel kararları sadece ekonomik alanda değil, sosyal ve siyasal

²⁷ BAŞKAYA, *Akıntıya Karşı Yazılar*, s.120.

²⁸ Friedrich HAYEK, *The Constitution and Liberty*, Rodledge and Kegan Paul, London, 1960, s.11.

²⁹ MOUFFE, s.69.

³⁰ HAYEK, s.11.

alanlarda da politikanın, dolayısıyla da halk denetiminin dışına çıkarmaktadır.³¹

Yeni sağ anlayışa göre siyasal özgürlük, özgürlüğün gerekli bir ögesi değildir ve demokrasiyi de başlı başına bir hedef olarak görmemek, tam tersine onu iç barışın ve bireyin özgürlüğünün korunması için faydalı bir şey, bir araç olarak değerlendirmek gerekir. Demokrasi bireyin özgürlüğünü tehdit edecek duruma da gelebilir. O zaman savunulacak olan bireyin özgürlüğüdür.³²

Yeni sağın liberal kanadına göre, serbest piyasa ekonomisi, bireyin özgürlüğünü sağlama konusunda gerekli ve yeterli koşuldur. Çünkü özgürlük bölünemez, yani siyasal ve zihinsel alandaki özgürlük, ekonomik alandaki özgürlüğü sağlamadan ve özgür olmayan kolektif düzene karşı çıkmadan olmaz. Bu açıdan bakılınca, özgürlüğün ilk planda ekonomik özgürlüğü amaçladığı; yani piyasanın kurallarıyla biçimlenen “özgür girişimcilik”i ilgilendirdiği anlaşılır. Bu anlayışta devletin müdahaleleri, piyasa kurallarıyla ya hiç bir şekilde düzene sokulamayan durumlarla ya da ancak siyasal yolları denemekten başka çare bırakmayacak kadar pahalı piyasa kurallarıyla düzene sokulabilen durumlarla sınırlı kalmalıdır.³³

Yeni sağ, refah devletçi liberalizmin “bireyin, gerek piyasada gerek siyasal yaşamda söz konusu edilen özgürlükleri kullanılamaz olduğu noktalarda toplumun ve dolayısıyla devletin sorumluluğu vardır” biçiminde özetlenebilecek olan pozitif özgürlükçü felsefesini sorunların nedeni olarak gösterip, bireyci negatif özgürlük kuramını yeniden gündeme getirmiştir.³⁴

3.7. Eşitlik

Yeni sağ eşitlikçi düşüncenin kesinlikle karşısında olmuştur. Hayek 1981 yılında iktisat haftasında yaptığı konuşmasında şöyle demektedir: Eşitsizlik acınacak bir durum değil, tam tersine çok da sevindirici bir durumdur. Çünkü eşitlikçilik yani gelir dağılımındaki eşitsizliğe müdahale edilmesi yüzünden piyasa ekonomisindeki sinyal cihazı çalışır hale gelememektedir. Nüfus artışının önünde tek bir fren vardır. O da yalnız kendini besleyebilen insanların ve halkların ayakta kalabilmesidir.³⁵ Bu anlayışın vahşi kapitalizm anlayışından hiçbir farkı olmadığı açıkça görülmektedir.

Yeni sağa göre devletin aşırı ölçüde yüklenmesinde en büyük rolü demokratik sistem oynamıştır. Toplumda eşitliğin sağlanması yolunda giderek artan talepler refah devletinin bunalımının ana öğelerinden biri sayılmaktadır. Bu talepler toplumu eşitlikçilik denen uçurumun kenarına getirmiştir. Altmışlı yıllar eşitlik kavramının anlamında bir takım sapmalara iki yönde yol açmıştır: Birincisi olanakların eşitliğinden sonuçların eşitliğine

³¹ MOUFFE, s.73.

³² MOUFFE, s.69

³³ MOUFFE, s.69.

³⁴ PEKEL, “Liberalizmden Yeni-Liberalizme ...”, s.38.

³⁵ Elmar ALVATER, “Yeni Liberal Karşı Devrimin Mübtezelliği”, **Kriz Neoliberalizm Reagan Dosyası**, Alan Yayıncılık, 1985, s.49,50.

doğru bir sapma, ikincisi de bireyler arasındaki eşitlikten gruplar arasındaki eşitliğe doğru sapma. Bu eşitlikçilik anlayışı liyakatlıların düzenini tehdit etmektedir.³⁶ Yeni sağa göre devlet toplumdaki eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan sosyal yükümlülüklerin altına girmemelidir. Böylece, “devlet sosyal ve ekonomik ilerlemeyi sağlamada başı çekme rolündedir ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde devletin doğrudan sorumluluğu vardır” biçimindeki “tehlikeli” anlayış ortadan kaldırılmalıdır.³⁷ Bu düşüncelerin ardında yatan amaç varolan eşitsizliğin kabul edilip meşrulaştırılmasıdır. Çünkü ancak bu biçimde yeniden gündeme getirilen ve vahşi kapitalizmi andıran piyasa mekanizmasının koşulları sürdürülebilecektir.

4. SONUÇ

Yeni sağın küreselleşen sermayenin ideolojisi olduğu kuşkusuzdur. Dolayısıyla yeni sağ iktidarların ve yeni sağ düşüncenin en temel işlevi küreselleşen sermayenin önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Feodal dönemin sonlarında, kapitalizmin geliştiği dönemde feodal yapılanmayı ulusal ve uluslararası ticaretin önünde bir engel olarak gören ve ulus devletlerin kurulmasını destekleyen sermaye 1970’lerle birlikte de ulus devleti bir engel olarak görmeye başlamıştır. Özellikle ulus devletin bürokratik yapısı ve ekonomik alanda etkin rol alması sermayeyi engelleyici bir durumdur.

Refah devletçi kapitalizmin, kendi iç çelişkinin ve kapitalizm-demokrasi çelişkinin neden olduğu krizden çıkılabilmesi için kapitalistler bakımından önemli olan iki adımın atılması gerekmiştir:

1. Küreselleşen sermaye akışının önündeki engelleri kaldırmak. Bunun için devletin hantal ve yavaş işleyen bürokrasiden kurtulması ve ulusal sınırlamaları kaldıran kararların hızlı bir biçimde alınabilmesi için tek kişi etrafında toplanmış teknokratlar yönetiminin kurulması gerekmiştir.

2. Ulusal sınırlar içinde de sermayenin sırtında bir yük olarak gördüğü refah devleti anlayışından kurtulmak. Bu amaçla devletin ekonomiden özelleştirme yoluyla çekilmesi ve özel sektöre yeni yatırım alanları açılması sağlanmış, devletin sosyal harcamaları azaltılmıştır.

Yeni sağın özgürlük, eşitlik, demokrasi, birey gibi kavramlar konusundaki görüşleri de yukarıda anılan ekonomik amaçlar çerçevesinde biçimlenmiş, kavramların anlamlarında önemli değişiklikler olmuştur.

Refah devletinde toplumun devlet içine aşırı bir biçimde girdiği belirtilerek demokrasi kavramı halkın siyasete katılımı anlamından uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Toplumsal örgütlerin karar alma mekanizmaları üzerindeki etkisinin azaltılmasına yönelik düşünceler de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Ayrıca demokrasi kavramı artık gelişmiş kapitalist ülkeler tarafından sermayenin küresel akışını sağlamak amacıyla

³⁶ MOUFFE, s. 72.

³⁷ MOUFFE, s. 74.

kullanılmaktadır. Özellikle üçüncü dünya ülkeleri üzerindeki demokratikleşme baskılarının en önemli amacı budur.

Yeni sağın bireycilik anlayışı içinde kişisel sorumluluk, kendi başının çaresine bakmak, devletten yardım beklememek gibi mesajların önemli yeri vardır. Bunun amacının sosyal devlet anlayışını zayıflatmak, halkın devletten beklentilerini azaltmak, ayrıcalıklı olmayanlar karşısındaki sorumluluk ve dayanışma duygularını yok etmek ve insanları otoriter bir toplum yapısına giderek alıştırmak olduğu söylenebilir.

Aynı doğrultuda özgürlük kavramı pozitif anlamından uzaklaştırılmış, bireylere özgürlük için gerekli olanakların sağlanması anlamı bu kavramın içinden çıkarılmıştır. Böylece sermaye, bu olanakların sağlanmasının maliyetinden kurtarılmış olmaktadır. Aynı durum eşitlik kavramı için de geçerlidir; o da artık kimi sosyal ve siyasal hakları içermemekte, böylece devlet eşitsizlikleri azaltma yükümlülüğünden kurtarılmaktadır.

Yeni sağ söylem 1980'li yıllarda geniş bir yayılma alanı bulmuştur. Bu yayılmanın nedeni iletişim sistemlerini elinde tutan küresel sermayenin etkin bir biçimde sürdürdüğü propaganda sürecidir. Karşıt görüşlerin yeterince yayılamadığı ortamda “küreselleşme, refah devletinin çöküşü, ulus devletin sona ermesi, post fordizm, yeniden yapılanma, yapısal uyarılma, ideolojinin ve siyasetin sonu, yeni dünya düzeni, özelleştirme” gibi kavramlar sürekli gündemde tutularak etkili bir söylem oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

1. Şinasi AKSOY, “Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi”, **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, C.2, TODAİE, Ankara,1995.
2. Elmar ALVATER, “Yeni Liberal Karşı Devrimin Mübtezelliği”, **Kriz Neoliberalizm Reagan Dosyası**, Alan Yayıncılık, 1985.
3. Norman P. BARRY, **Yeni Sağ**, Tisamat, Ankara,1989.
4. Fikret BAŞKAYA, **Akıntıya Karşı Yazılar**, Öteki Yayınları, Ankara1998.
5. Fikret BAŞKAYA, **Paradigmanın İflası**, Doz Yayınevi, İstanbul,1997.
6. Andrew BELSEY, “Yeni Sağ, Toplumsal Düzen ve Yurttaşlık Hakları”, **Mürekkep**, Haziran 1994.
7. Milton ve Rose FRIEDMAN, **Free To Choose**, Newyork,1981.
8. Birgül Ayman GÜLER, **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi**, TODAİE Yayını, Ankara,1996.
9. Friedrich HAYEK, **The Constitution of Liberty**, Rodledge and Kegan Paul, London, 1960.

10. Samuel P. HUNGTINGTON, “The Class of Civilization”, **Foreign Affairs**, c. 72, No. 3, Spring 1993.
11. Işık KANSU, **Yeni Sağ Yeni Aldatmaca**, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.
12. John KEANE, **Demokrasi ve Sivil Toplum**, Çev. Necmi Erdoğan, Birinci Basım, Ayrıntı Yayınları, 1994.
13. Çağlar KEYDER, **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, Metis Yayınları, 1996.
14. Chantal MOUFFE, “Demokrasi ve Yeni Sağ,” **Kriz, Neoliberalizm, Reagan Dosyası**, Alan Yayıncılık, 1985.
15. Alev ÖZKAZANÇ, “Refah Devletinden Yeni Sağa: Siyasi İktidar Tarzında Dönüşümler”, **Mürekkep**, Sayı: 7, 1997.
16. Vahide PEKEL, “Liberalizmden Yeni-Liberalizme Dönüşümün Nedenleri ve Boyutları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994).
17. Vahide PEKEL, “Yeni Liberalizmin ‘Özgür’ Dünyası”, **Mürekkep**, Haziran 1994.
18. Sinan SÖNMEZ, **Dünya Ekonomisinde Dönüşüm - Sömürgecilikten Küreselleşmeye**, İmge Kitabevi, 1. baskı, Ankara, 1998.
19. Gencay ŞAYLAN, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
20. Atilla YAYLA, **Özgürlük Yolu**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1993.